

DOKUMENTACJA Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH
[w zakresie dostępnym]
NA ELEWACJACH ZEWNĘTRZNYCH
KOŚCIOŁA P.W.ŚWIETEJ JADWIGI ŚLĄSKIEJ
W GILOWIE [gmina Niemcza]
WRAZ Z PROGRAMEM PRAC KONSERWATORSKICH.

Widok ogólny kościoła p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie – elewacje południowe.

Ewa Kuśnierz-Zawadowska

mgr. Ewa Kuśnierz-Zawadowska
Konservator dzieł sztuki
Dyplom 1291/86
tel. kom. 0517 628 346

mgr. Ewa Kuśnierz-Zawadowska
konservator dzieł sztuki 1291/86

ADRES:

PARAFIA RZYMSKO-KATOLICKA
P.W. ŚWIĘTEJ JADWIGI ŚLĄSKIEJ
GILÓW 42
58-230 NIEMCZA

NR W REJESTRZE ZABYTKÓW: A/1687/886 decyzja z dnia 30.06.1961

OPIS OGÓLNY

Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie jest budowlą murowaną, orientowaną z wieżą od zachodu. **Korpus** tworzy prostokątna nawa bez wydzielonego prezbiterium, zakończona prosto. Całość nakryta dachem namiotowym.

Od zachodu, akcentując oś środkową, posadowiono wieżę.

Wszystkie ściany korpusu i wieży jednolicie wytynkowane bez akcentów dekoracyjnych z wyjątkiem gzymsów wieńczących oraz obramień okiennych i drzwiowych.

Podaje się, że pierwszy kościół w Gilowie powstał w 1335 r. Obecny wzniesiono prawdopodobnie w początkach XVI w., rozbudowano w XVIII w., a przebudowano w końcu XIX w. Ostatnia renowacja miała miejsce w 1962r co odnotowuje Kronika Parafialna.

BIBLIOGRAFIA

1. Kronika Parafii

2. Strony internetowe:

<https://www.kreis-reichenbach.de/girlachsdorf/>

<https://polska-org.pl/698677,foto.html?idEntity=522027>

<https://de.wikipedia.org/wiki/Gilów>

CEL BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

W związku z planowanym gruntownym remontem budynku kościoła koniecznym było wykonanie badań stratygraficznych w celu ustalenie rodzaju pierwotnych tynków, oryginalnej kolorystyki oraz innych elementów wystroju elewacji zewnętrznych wraz z oceną ich stanu zachowania. Dane te stanowią podstawę do sformułowania programu prac konserwatorskich i o charakterze budowlanym koniecznych dla prawidłowego przebiegu remontu.

LOKALIZACJA BADAŃ:

Badania wykonano w zakresie dostępnym w większości wytypowanych miejsc. Część odkrywek wykonano z podnośnika koszowego [górne partie wieży oraz korpusu kościoła]. Ponadto poddano oględzinom bardzo liczne miejsca naturalnych odkrywek.

STRATYGRAFIA

TABELA I.

Tynki na ścianach zewnętrznych **korpusu** - przeważający typ uwarstwienia.

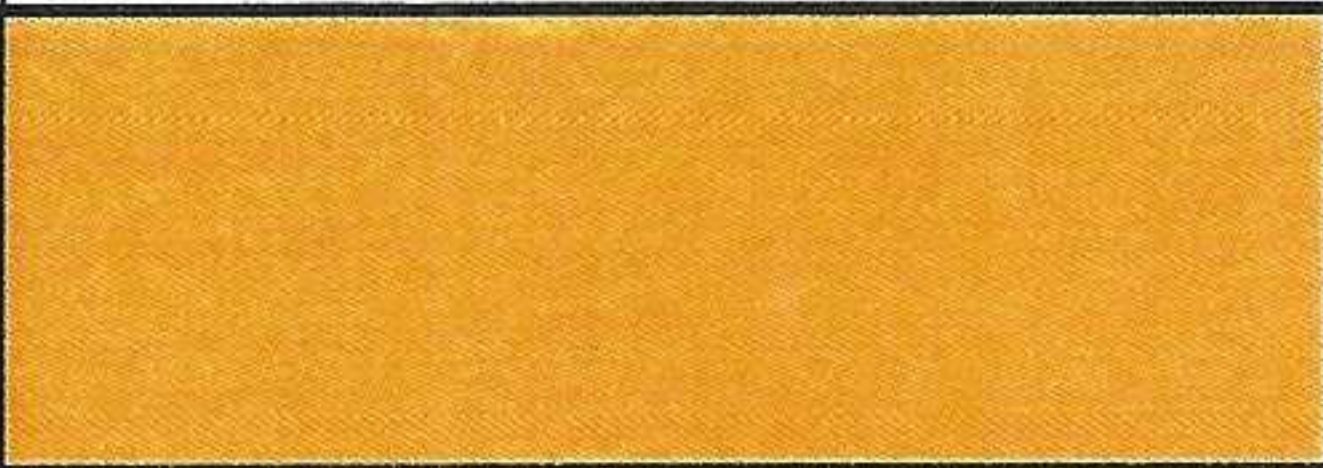
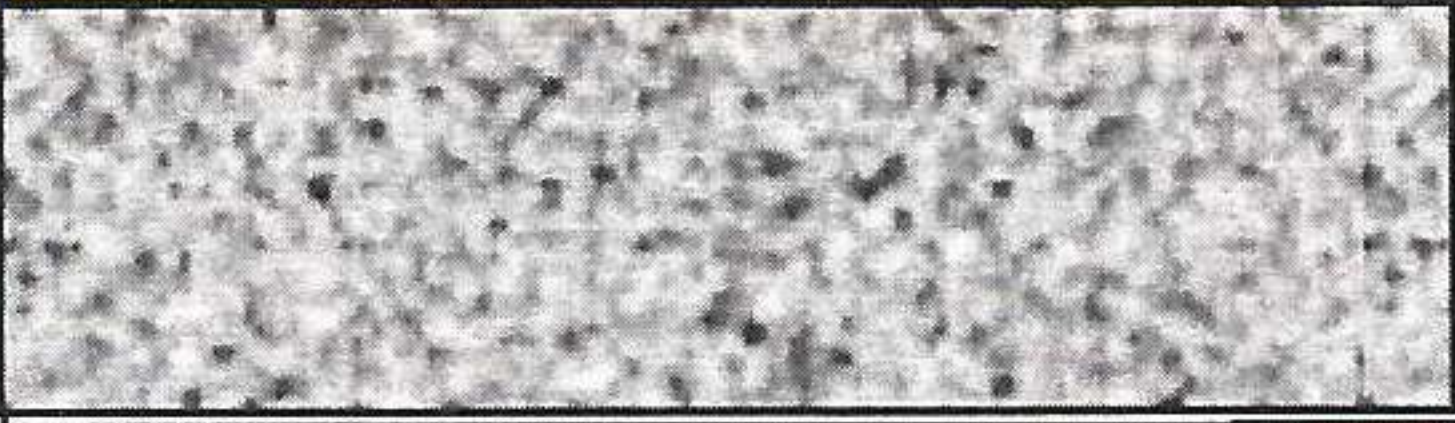

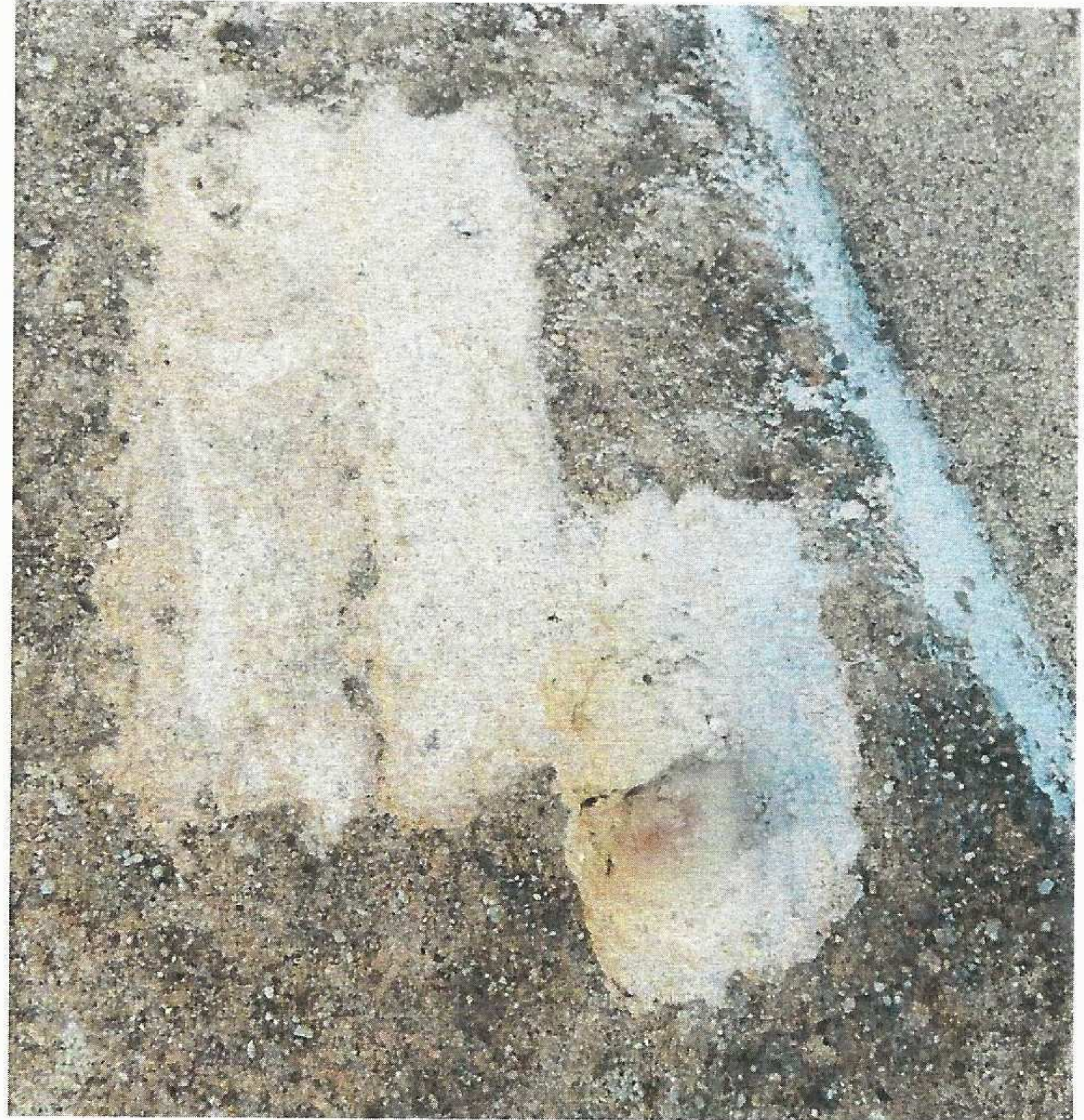

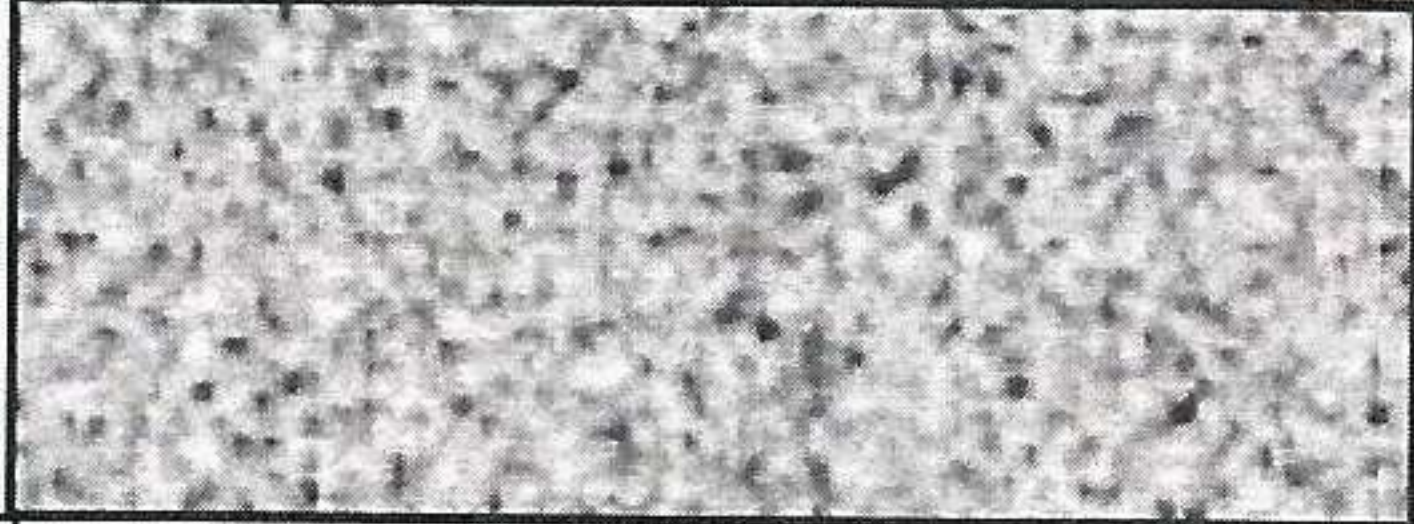

WARSTWY TECHNOLOG.	OZNACZENIE GRAFICZNE	WARSTWY CHRONOLOG.	DATOWANIE	OKREŚLENIE WARSTW
1		V-	XXw	Tynki cementowo-wapienno-piaskowy, szare DROBNOZIARNISTE, GŁADZONE dolne partie muru [tynki naprawcze]
2		IV	XXw	Farby na bazie wapna, w odcieniu ugrowym z domieszką sieni
3		IV	XIX- XXw	Tynk wapienno-piaskowy. GRUBOZIARNISTY, DWUWARSTWOWY - zacierany na gładko
4		IV	XIX- XXw	Lokalne przemurowania związane z przebudową w XIX w [m.in. szczyt pd zakrystii] i naprawcze .
5		I i III - IV	XV -XIXw	Mur kamienno-ceglany

TABELA II.

Tynki na ścianach zewnętrznych wieży - przeważający typ uwarstwienia.

WARSTWY TECHNOLOG.	OZNACZENIE GRAFICZNE	WARSTWY CHRONOLOG.	DATOWANIE	OKREŚLENIE WARSTW
1		V-	XXw	Tynki cementowo-wapienno-piaskowy, szare DROBNOZIARNISTE, GŁADZONE dolne partie muru [tynki naprawcze]
2		IV	XIX ?- XXw	Tynk wapienno-piaskowy. GRUBOZIARNISTY, DWUWARSTWOWY - fakturalnej powierzchni z gładkimi opaskami oraz pasami narożnymi
3		IV-V	XIX ?- XXw	Lokalne przemurowania związane z przebudową w XIX w [szpalety otworów okiennych] i naprawcze.
4		I i III	XV-XIXw	Mur kamienny

PODSUMOWANIE BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

W wyniku przeprowadzonych badań stratygraficznych w zakresie dostępnym **nie stwierdzono istnienia starych powłok malarskich**. Wyniki tych badań wykazują **zbieżność z przekazem historycznym**.

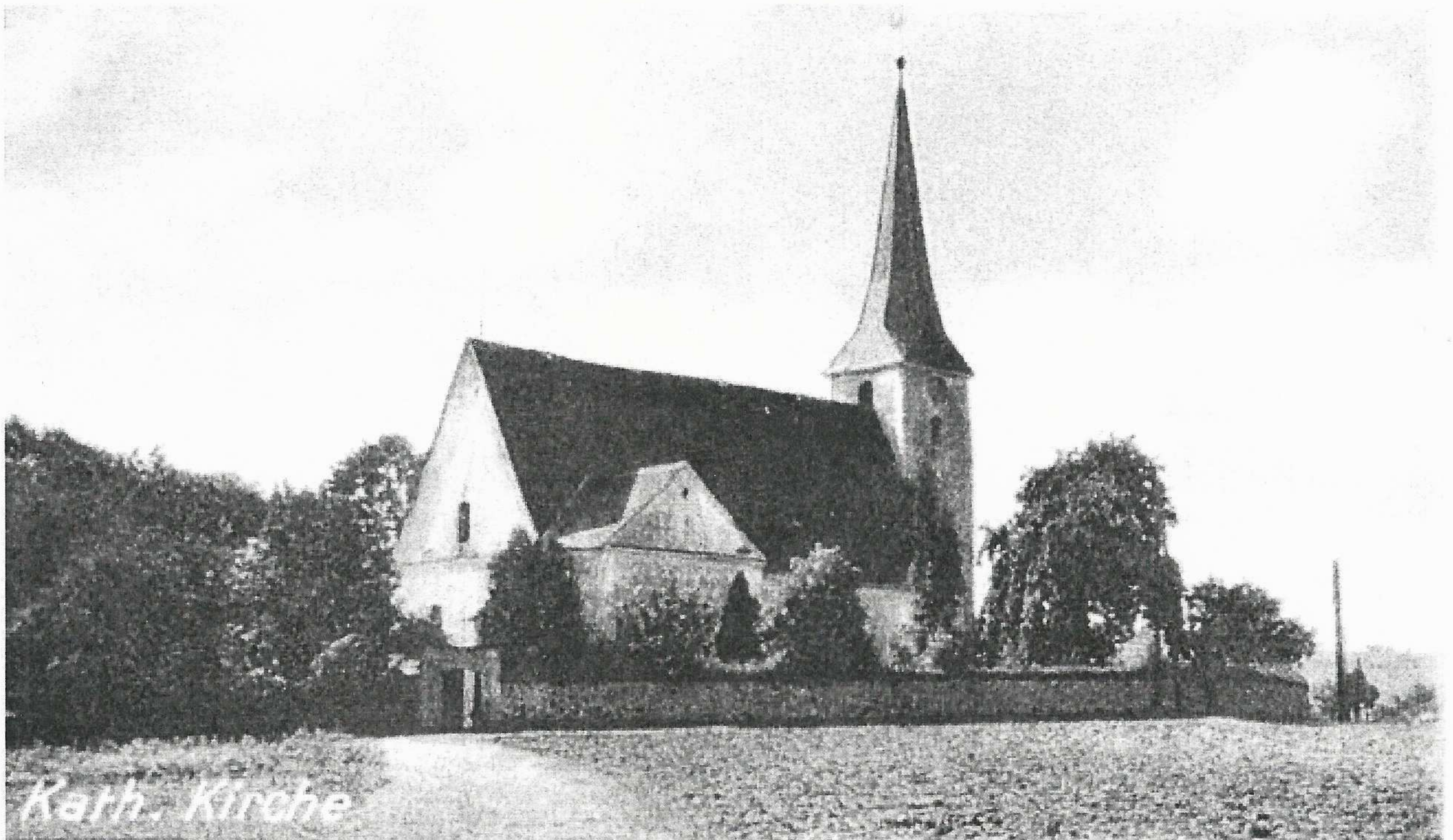
Istniejące na elewacjach kościoła tynki pochodzą w większości z 1962r kiedy to przeprowadzono generalny remont kościoła. Zostało to odnotowane w *Kronice Parafialnej* gdzie stwierdza się, że wszystkie „stare” tynki zostały skute zaś nowe zostały wykonane pod nadzorem *Architekta Powiatowego Benona Marcinkowskiego*. Tynki te - gruboziarniste, wapienno-piaskowe - charakteryzują się wyraźną dużą ilością wapna oraz obecnością żwiru płukanego, rzecznoego z okruchami o zróżnicowanej wielkości, kształcie i barwie i jako takie stanowią dobry przykład rekonstrukcji technologicznej.

Można założyć, że przyjęta wówczas koncepcja estetyczna [gładkie tynki korpusu, fakturalne powierzchnie elewacji wieży, proste lekko wystające przed lico obramienia okienne] nawiązywała do tej z ostatniej przebudowy, która dokonała się w XIX wieku. Prawdopodobnie z powodów technicznych - złego stanu zachowania – wykonano zakrojone na tak dużą skalę działania. Niestety nie zachowały się żadne materiały ikonograficzne z okresu bezpośrednio poprzedzającego te prace, zaś dostępne fotografie z lat 1899 – 1935 nie mogą stanowić materiału do badań porównawczych [zła jakość]. Na ich podstawie można jedynie stwierdzić, że na ścianach południowej i północnej wieży obecnie brakuje tarczy zegarowej.

GIRLACHSDORF Krs. Reichenbach i, Schl. Katholische Kirche.
Jan R. dotny-slask.org.pl

<https://polska-org.pl/698677,foto.html?idEntity=522027>

Widok ogólny kościoła od strony północnej z czytelną tarczą zegarową na wieży ;
fragment widokówki z 1902 roku [reprodukowana w 1935 r].

Widok ogólny kościoła od strony południowej z czytelną tarczą zegarową na wieży;
fragment widokówki z 1899 roku.

https://polska-org.pl/698677_foto.html?idEntity=522027

STAN ZACHOWANIA

Ocenę stanu zachowania przeprowadzono na podstawie oględzin w powiązaniu z wynikami badań stratygraficznych, które dostarczyły informacji na temat kondycji występujących materiałów na powierzchniach poszczególnych elewacji.

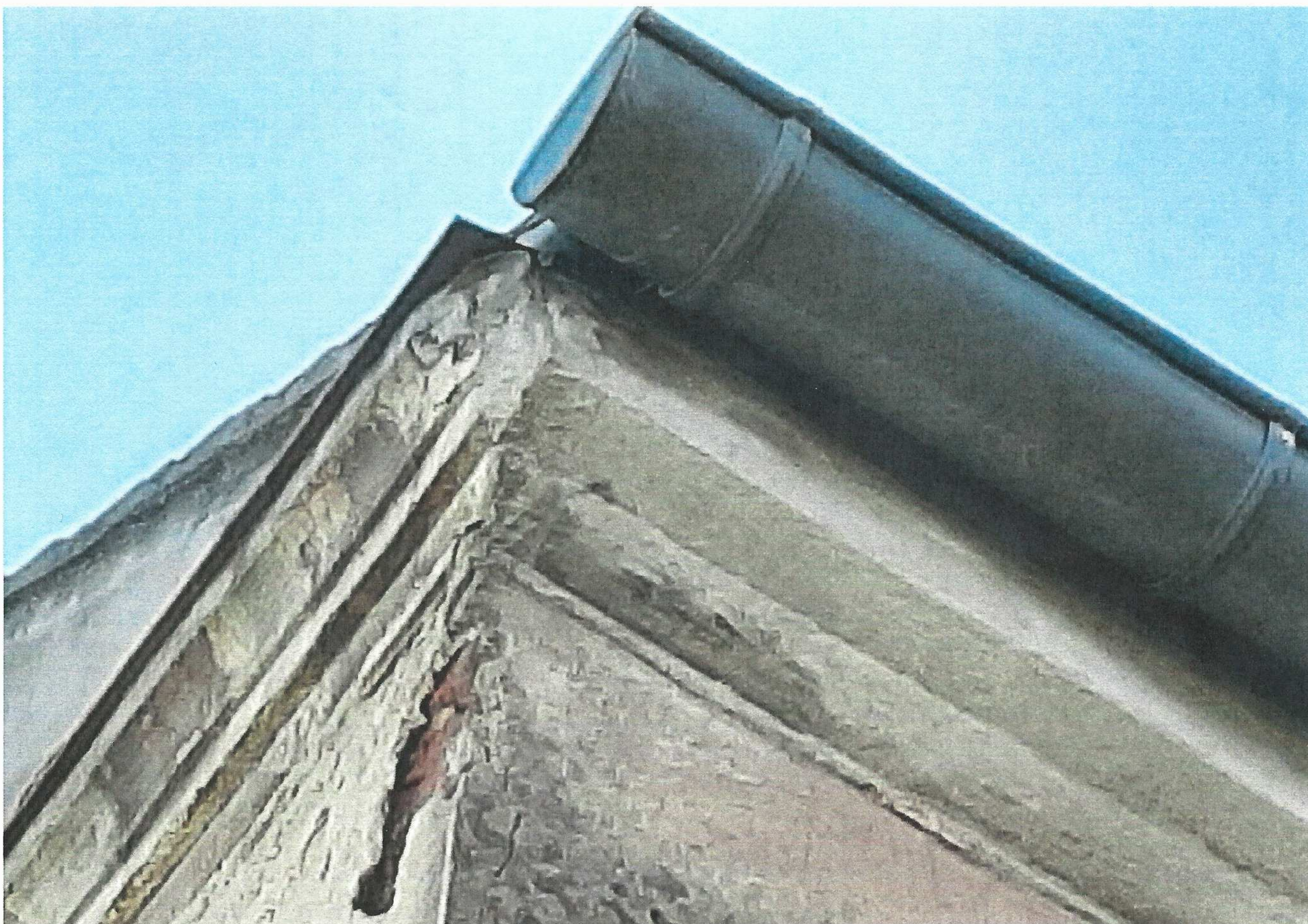
Kościół został w całości wzniesiony z kamienia łamanego, w przewadze z granitu. Na skutek prowadzonych przebudów oraz bieżących remontów [XIX – XX w] w obrębie budowli wprowadzono cegłę jako materiał budulcowy [np. ściana szczytowa północna zakrystii] oraz naprawczy [np. naroża w górnych partiach wieży, fragmenty zwieńczenia ścian bocznych korpusu, *szpalety okienne - fot poniżej*].

Obecnie wszystkie ściany, pokryte są bardzo grubą warstwą tynków z widocznym gruboziarnistym wypełniaczem w postaci piasku rzecznoego. Powierzchnia tych tynków w obrębie korpusu została opracowana gładko zaś w obrębie *wieży nadano jej fakturę przy pomocy narzędzia [paca] oraz końcowego nakropienia rozrzedzoną zaprawą - fot poniżej.*

W trakcie remontu dachu oraz obróbek blacharskich wykonano nowe gzymsy wieńczące z gładką ekspozycją powierzchni. Niestety *gzymsy te nie odtwarzają istniejących wówczas profili i prawdopodobnie zasłaniają zachowane relikty oryginału [fot poniżej]*

Ogólnie stan zachowania tynków jest zróżnicowany.

Powierzchnia ścian jest silnie zabrudzona mechanicznie, widoczne są ubytki fragmentów płyt tynku odsłaniające partie muru, zwłaszcza w obszarze wieży oraz **na ścianach północnych**, gdzie również czytelne są ślady zniszczeń pochodzenia biologicznego. Tam też widoczne jest wyraźne wypłukanie malatury.

Dla elewacji południowych stan zachowania tynków można określić jako dobry: powierzchnia ich jest gładka i równa, widoczne są tu jedynie drobne ubytki [pochodzenie mechaniczne] i lokalne spękania strukturalne.

W pasie przyziemia i cokołowym [na całej długości elewacji] widoczne są przetynkowania z użyciem różnego rodzaju zapraw także o dużej zawartości cementu. Wywołało to z czasem dalsze pogorszenie się stanu tynków, fug i murów.

W kościele w Gilowie wykonano masywne **zabezpieczenie fundamentów** poprzez

stworzenie opaski betonowej wzdłuż całego obwodu i na dużej głębokości [średnio 2m]. Obszar ten został zabezpieczony przez zakrycie płytami betonowymi ułożonymi stycznie do elewacji ze spadkiem w kierunku zewnętrznym.

Pomimo zachowanego spadku woda opadowa odbijając się od powierzchni płyt wpływa negatywnie na stan tynków w tym obszarze .

Na południowych i wschodnich elewacjach - w relatywnie dobrym stanie - zachowała się malatura [na bazie wapiennej] w kolorze ugrowym z dodatkiem sieny. Opaski okienne z czasu remontu w 1962 r nie zostały wyodrębnione kolorystycznie. Rekonstruowane opaski okienne w obrębie wieży pozostały w kolorze naturalnym tynku jednak oddziałują one jako jaśniejsze . Efekt wyodrębnienia został osiągnięty dzięki zatarciu na gładko tych obszarów ; proces zacierania tynku „wyciąga” ku powierzchni spoiwo – tutaj wapienne , białe.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Usunięcie odspajających się i osłabionych strukturalnie partii tynków oraz wszystkich lokalnych tynków , kitów naprawczych – mechanicznie, a następnie dokładne oczyszczenie powierzchni podłoża z uwzględnieniem fug. Zdegradowane wypełnienia fug oraz wtórne wypełnienia należy usunąć.

2. Wstępne oczyszczenie wytypowanych [większość] do pozostawienia płatów tynków z zabrudzeń powierzchniowych – mechanicznie oraz przy pomocy pary wodnej. Odsłonięte krawędzie zachowanych płatów należy zabezpieczyć poprzez **opaski zabezpieczające** wykonane w zaprawie wapienno-piaskowej.

3. Właściwe oczyszczenie powierzchni ścian, opasek okiennych i drzwiowych poprzez bezwzględnie konieczne **usunięcie odspajających się malatur , a zwłaszcza warstw cementowych zacierek** – mechanicznie [lokalnie chemicznie , ewentualnie poprzez rozmiękczenie parą wodną oddziałującą krótkotrwale] .

W miejscach zniszczeń biologicznych [elewacje północne korpusu , wieży oraz zakrystii – widoczne ślady pleśni oraz punktowo mchów] należy usunąć mechanicznie wraz z tynkiem a następnie wykonać dezynfekcję specjalistycznymi preparatami biobójczymi [ściana i tynki sąsiadujące].

Usuwanie twardych zacierek cementowych może powodować odwarstwianie górnej powierzchni pierwotnego tynku. Odsłoniętą w ten sposób strukturę tynku należy zbadać pod kątem zachowania jego spójności. Jest prawdopodobne, że w wyniku tej czynności struktura płata tynku pierwotnie wytypowanego do zachowania okaże się na tyle słaba, że mogące być zastosowane środki do impregnacji nie zdadzą egzaminu i taki płat tynku trzeba będzie usunąć.

4. Nadwyřęzone strukturalnie profilowane opaski okienne [nielicznie – lokalnie] oraz miejsca odspojeń i spęcherzeń należy wzmocnić przez wykonanie zastrzyków podtynkowych specjalistycznymi preparatami w postaci roztworu czystego spoiwa lub mas polimerowych [np. Acrylkleber 371 lub PVA z wypełniaczami w zależności od potrzeb] W razie konieczności wzmocnienie struktury rdzenia wapienno – piaskowego za pomocą nasączenia odpowiednio dobranym preparatem – np. Fuconsil OH Steinfestger firmy Remmers lub innym równoważnym. Jeżeli stopień nadwyřęzenia struktury jest znaczny bądź dochodzi do znacznego pod względem powierzchniowo odspajania się danego elementu można rozważyć wykonanie jego rekonstrukcji.

5. Przegląd i ewentualne uzupełnienie brakujących drobnych fragmentów profili w ciągach gzymsów - kity na bazie zaprawy wapienno-piaskowej. Na tym etapie *wskazana ewentualna , lokalna , odcinkowa korekta kształtu profili.*

6. **Uzupełnienie ubytków tynków** poprzez nałożenie nowych , wapiennych o strukturze i odpowiednio dostosowanym ziarnie.

7. W zależności od rzeczywistego zakresu powierzchni uzupełnionych tynków rozważenie **wyrównanie** całości powierzchni poprzez nałożenie **cienkiej warstwy szpachlówki** na bazie wapna [dotyczy elewacji korpusu].

Ze względu na zły stan zachowania tynków na przeważającej powierzchni wieży można założyć , że konieczna będzie ich rekonstrukcja.

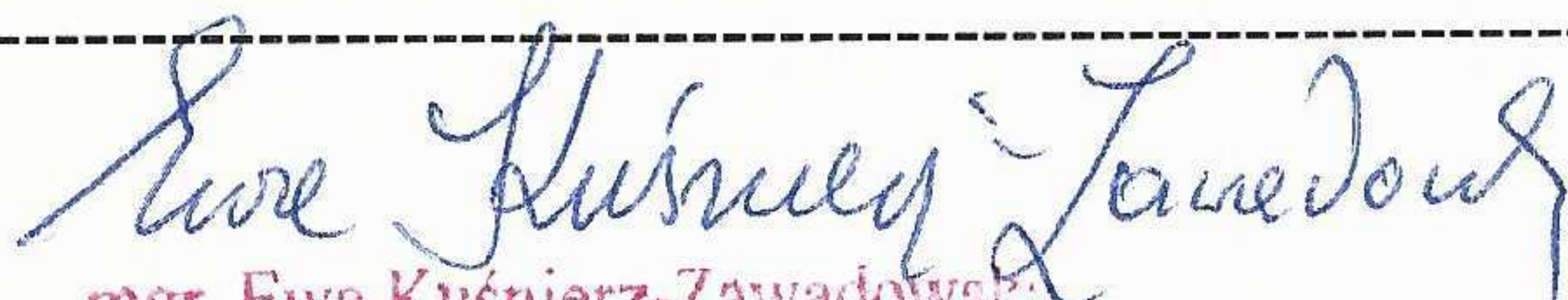
Sposób rekonstrukcji powinien być zgodny z zatwierdzonym projektem architektonicznym . Ze względu na wcześniejsze przebudowy oraz radykalny zakres remontu w 1962 , koncepcję wystroju elewacji proponuje się oprzeć na zasadzie porównania z podobnymi obiektami występującymi w tym rejonie. **Jednocześnie należy założyć , że zaproponowana w 1962 aranżacja miała swoje uzasadnienie .** Dzięki niej wyraźnie podkreślono korpus kościoła gdzie najbardziej czytelne są zmiany architektoniczne poczynione w XIX , co dotyczy np. wykroju okien.

Wyodrębniona w surowy sposób wieża podkreśla wczesne pochodzenie kościoła.

9. Wymalowanie powierzchni wg. zatwierzonego projektu kolorystycznego i dodatkowo wcześniej potwierdzonego po wykonaniu prób in situ, bezpośrednio przed malowaniem. Proponowane jest utrzymanie dotychczasowej kolorystyki.

ZALECENIE KONSERWATORSKIE

W wyniku przeprowadzania badań stratygraficznych można założyć , że mający nastąpić remont elewacji nie będzie wymagał usunięcia znaczących partii tynku. Zastosowane podczas ostatniego remontu tynki wapienno-piaskowe o dużej zawartości szlachetnego wapna wymagają uzupełnienia materiałem o jak najbardziej zbliżonych parametrach, czyli **na bazie naturalnego wapna .** [np. Tassullo czy Fassa Bortolo]

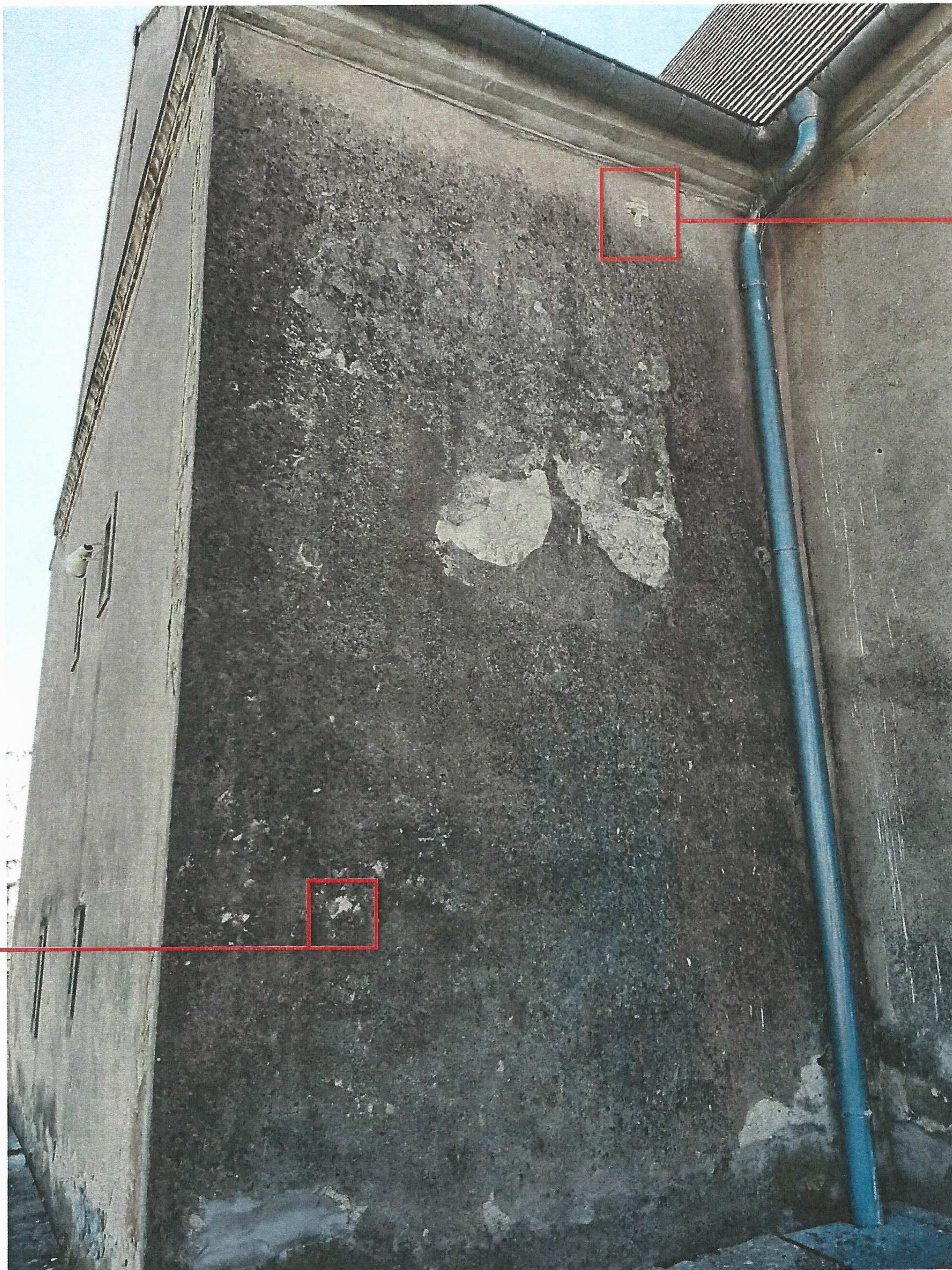
mgr. Ewa Kuśnierz-Zawadowska

Konserwator dzieł sztuki

Dyplom 1291/86

tel. kom. 0517 623 345

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

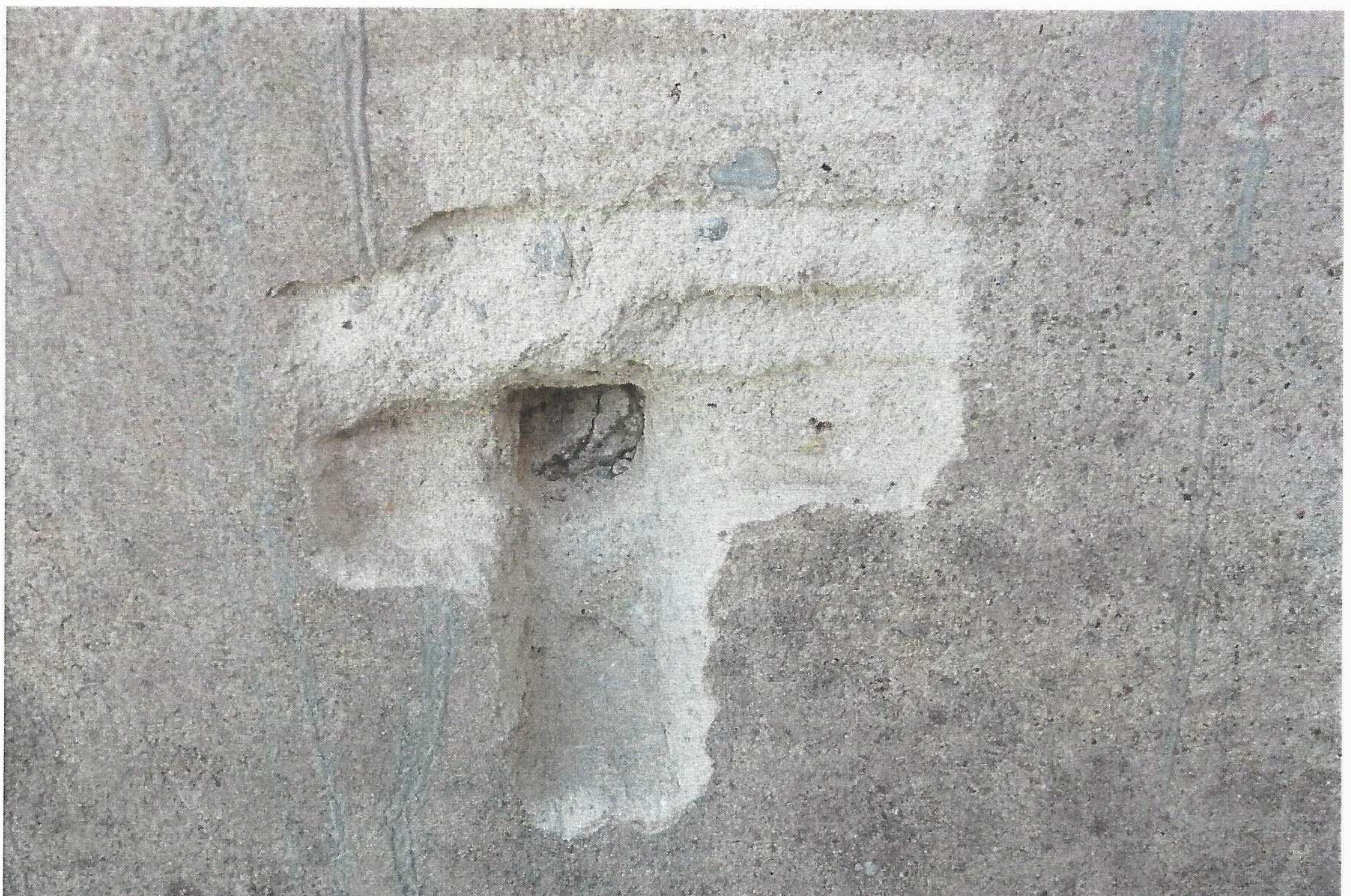

Fot. 1. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie , lokalizacja odkrywek na elewacji zachodniej zakrystii :

nr I

nr II

Widoczne silne zabrudzenia mechaniczne w charakterze trwałych osadów , wtórne nawarstwienia w pasie cokołowym , pociemniałe zacierki cementowe, liczne naturalne odspojenia.

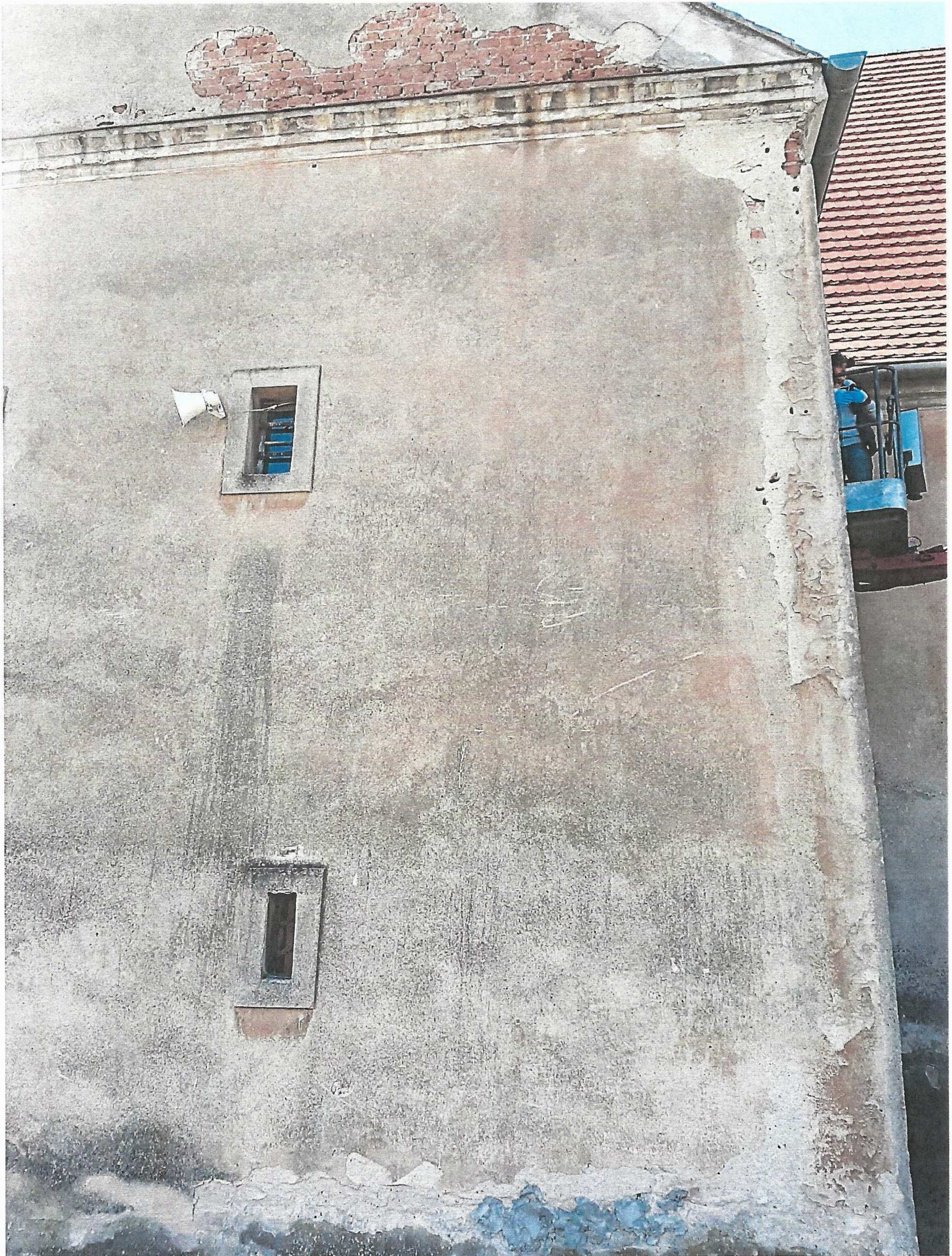
Fot. 2 i 3. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii - **odkrywka nr I**. Czytelna gruba warstwa tynku z dużą zawartością wapna ; brak wtórnych nawarstwień .

Fot.4. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii - **odkrywka nr II.** . Czytelne silne wypłukanie powierzchni lica ujawniające gruboziarnistą strukturę tynku . Odkrywka pokazuje znaczną grubość tynku z dużą zawartością wapna ; Całość silnie zabrudzona mechanicznie [spetryfikowane] lokalnie porażona biologicznie.

Fot.5 i 6 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty partii cokołowych elewacji zachodniej zakrystii. Widoczne przetynkowania oraz odspojenia wtórnych warstw tynczków i zacierek o różnym składzie także z dużą zawartością cementu. Całość silnie zabrudzona mechanicznie lokalnie porażona biologicznie [rozproszone i skupione ciemne plamy].

Fot.7. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii. Widoczne przetynkowania oraz odspojenia wtórnych warstw tynczków i zacierok o różnym składzie, także z dużą zawartością cementu. Warstwa malatury w większości wymyta Całość silnie zabrudzona mechanicznie lokalnie porażona biologicznie . W partii szczytowej odsłonięte wtórne wymurowanie z cegły .

Fot.8 i 9. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii wzdłuż pd-zach naroża .Widoczne odspojenia i rozwarstwienia tynku jako skutek długotrwałego zalewania , co widoczne jest także w postaci ciemnych zacieków na profilowanym gzymsie . Warstwa malatury w większości wymyta.

Fot.10. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii ; widoczne jedno z okienek z formowanym płasko obramieniem , pod którym zachowany relikw malatury [na pozostałej powierzchni tej elewacji jest ona wymyta].

Fot.11. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej zakrystii ; widoczne relikty malatury z lokalizacji na fot.10.

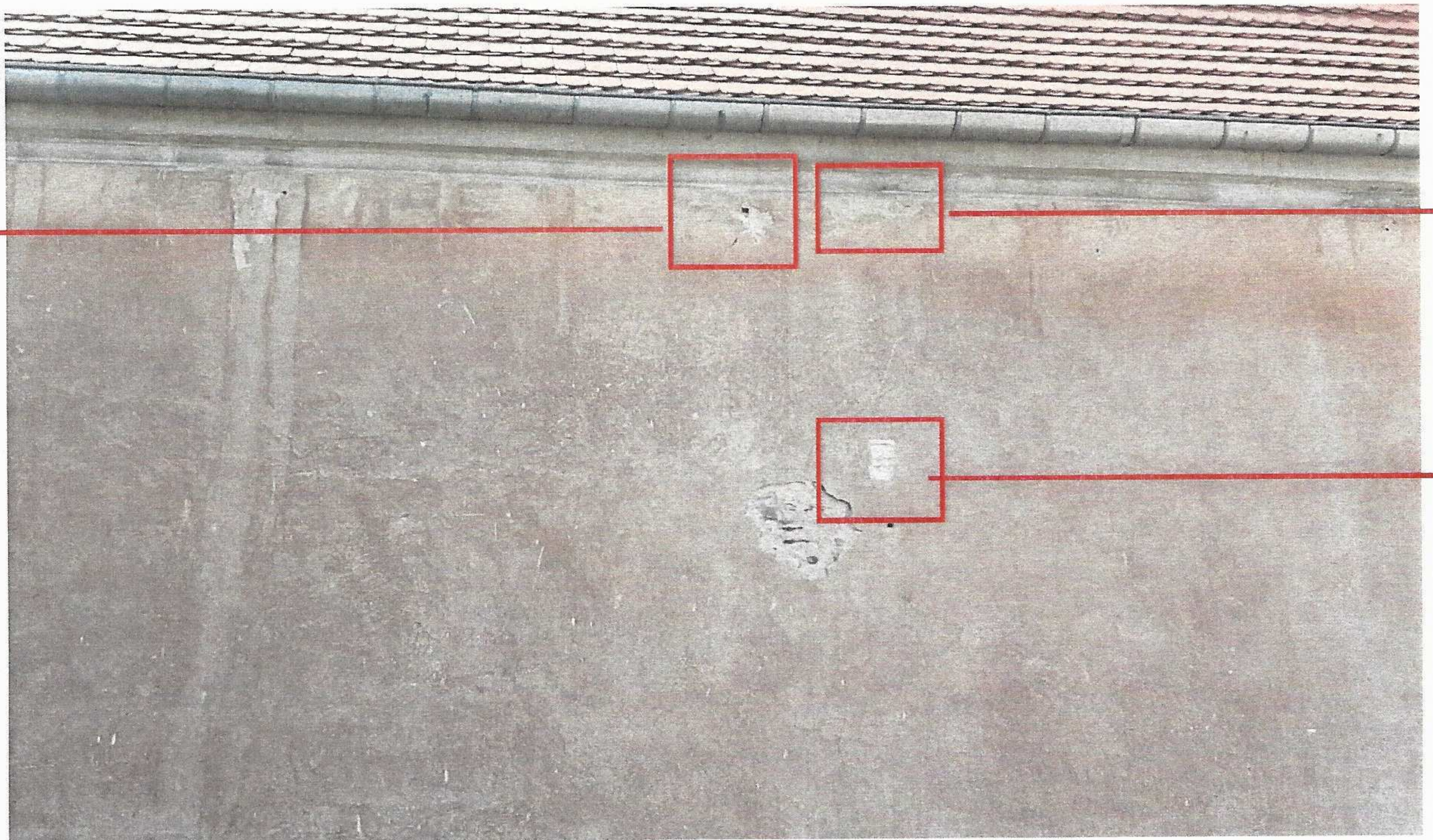
Fot.12. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty partii cokołowych elewacji zachodniej zakrystii. Widoczne odspojenia wtórnych tynków odsłaniające zachowane tynki wapienne z relikdami malatury.

Fot.13 i 14 Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty partii cokołowych elewacji zachodniej zakrystii. Widoczne przetynkowania . Całość silnie zabrudzona mechanicznie lokalnie porażona biologicznie [czarne i zielono-brązowe plamy].

Fot. 15 i 16 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; widok ogólny elewacji północnej nawy oraz fragmenty wtórnie przetynkowanej partii cokołowej ; na granicy z tynkiem wapiennym - ubytki. Widoczne znaczne wymycie malatury .

Fot. 17 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji północnej nawy z lokalizacją odkrywek :

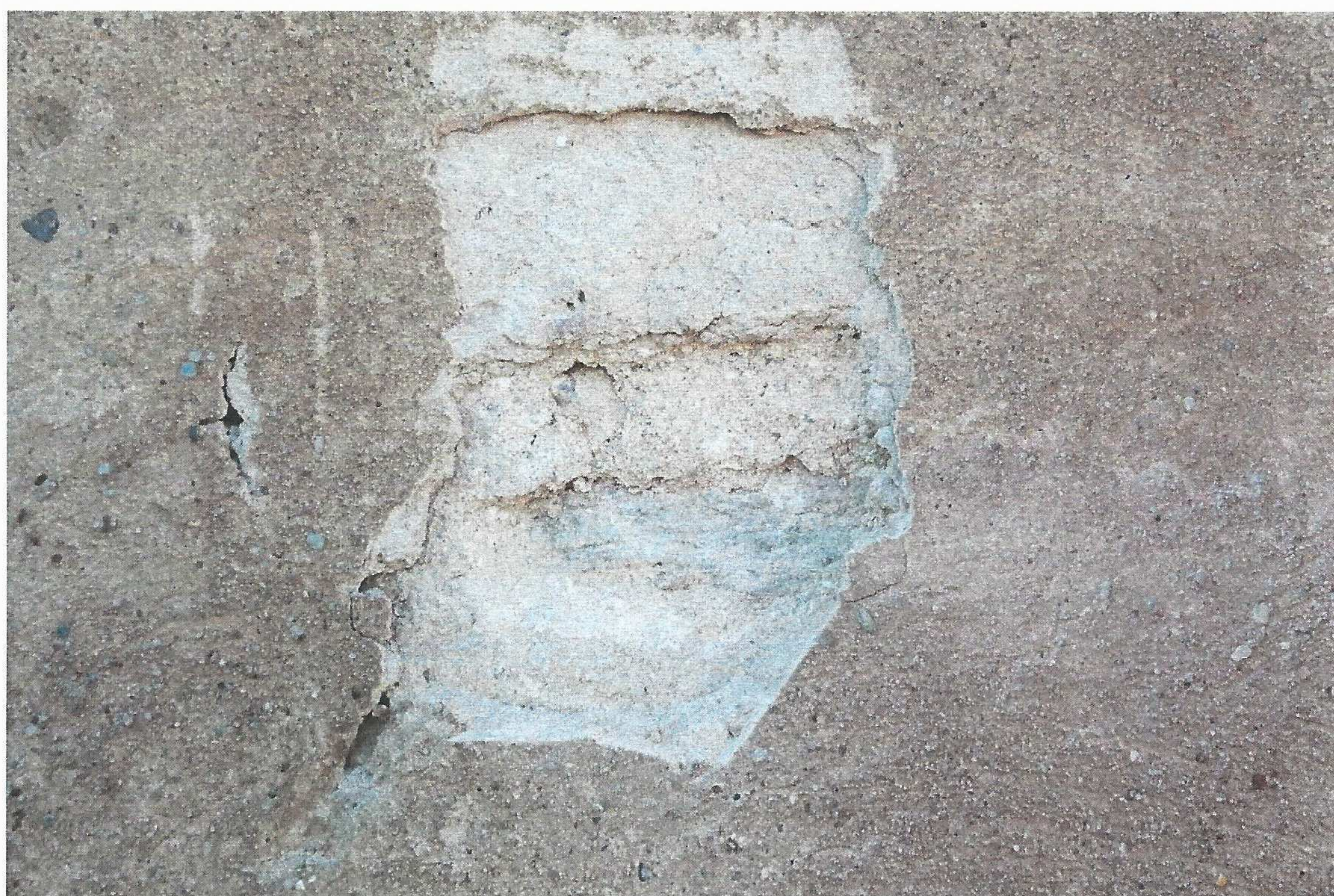
nr III

nr IV

nr V

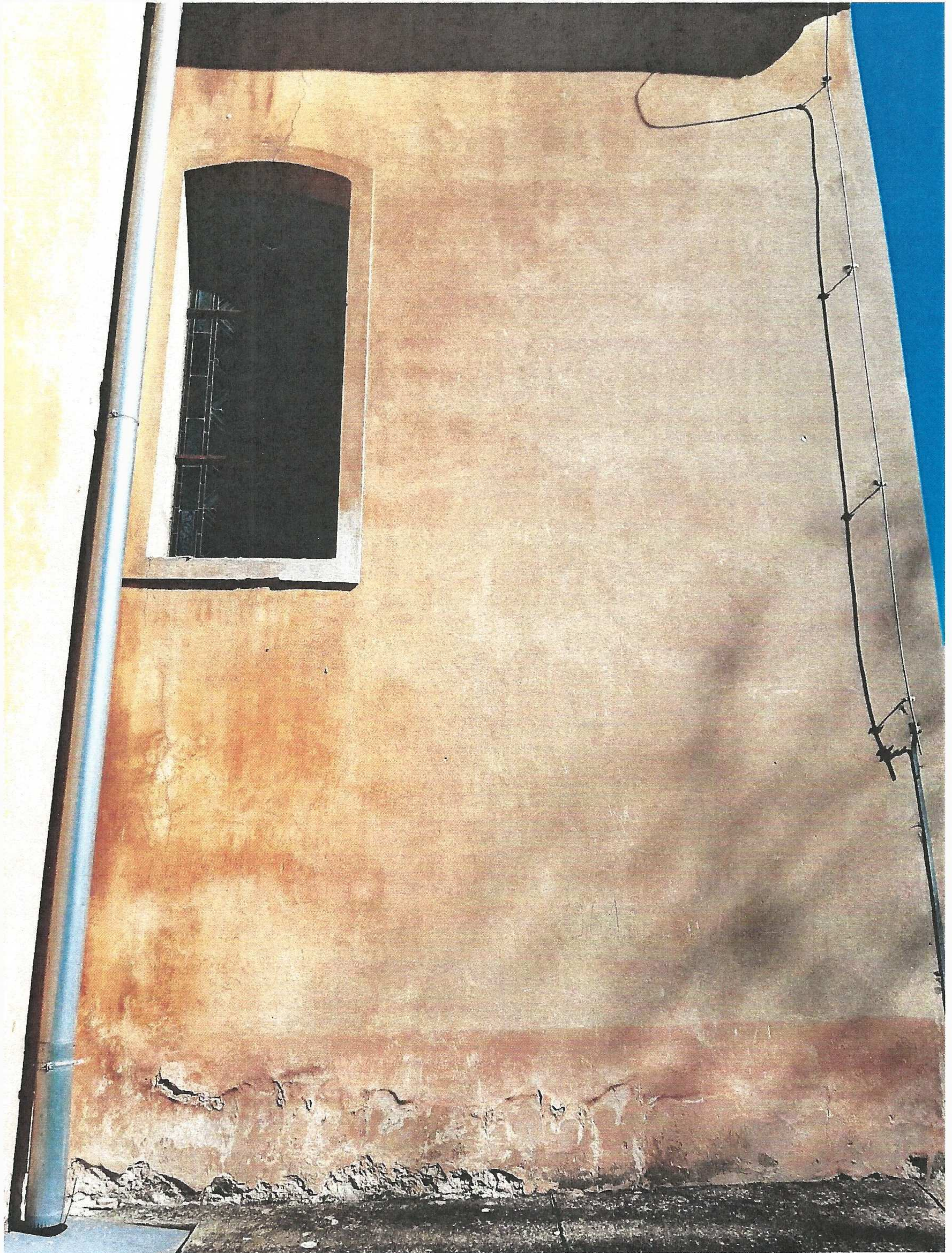
Fot. 18 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; odkrywka nr III z widocznymi odspojeniami wierzchniej warstwy tynku wraz z malaturą jako wynik wcześniejszego zawilgocenia ; powyżej odkrywki fragment nowego gzymsu.

Fot. 19 i 20. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji północnej nawy - **odkrywka nr V.** . Czytelne silne wypłukanie powierzchni lica ujawniające gruboziarnistą strukturę tynku . Odkrywka pokazuje znaczną grubość tynku z dużą zawartością wapna ; Całość silnie zabrudzona mechanicznie lokalnie porażona biologicznie.

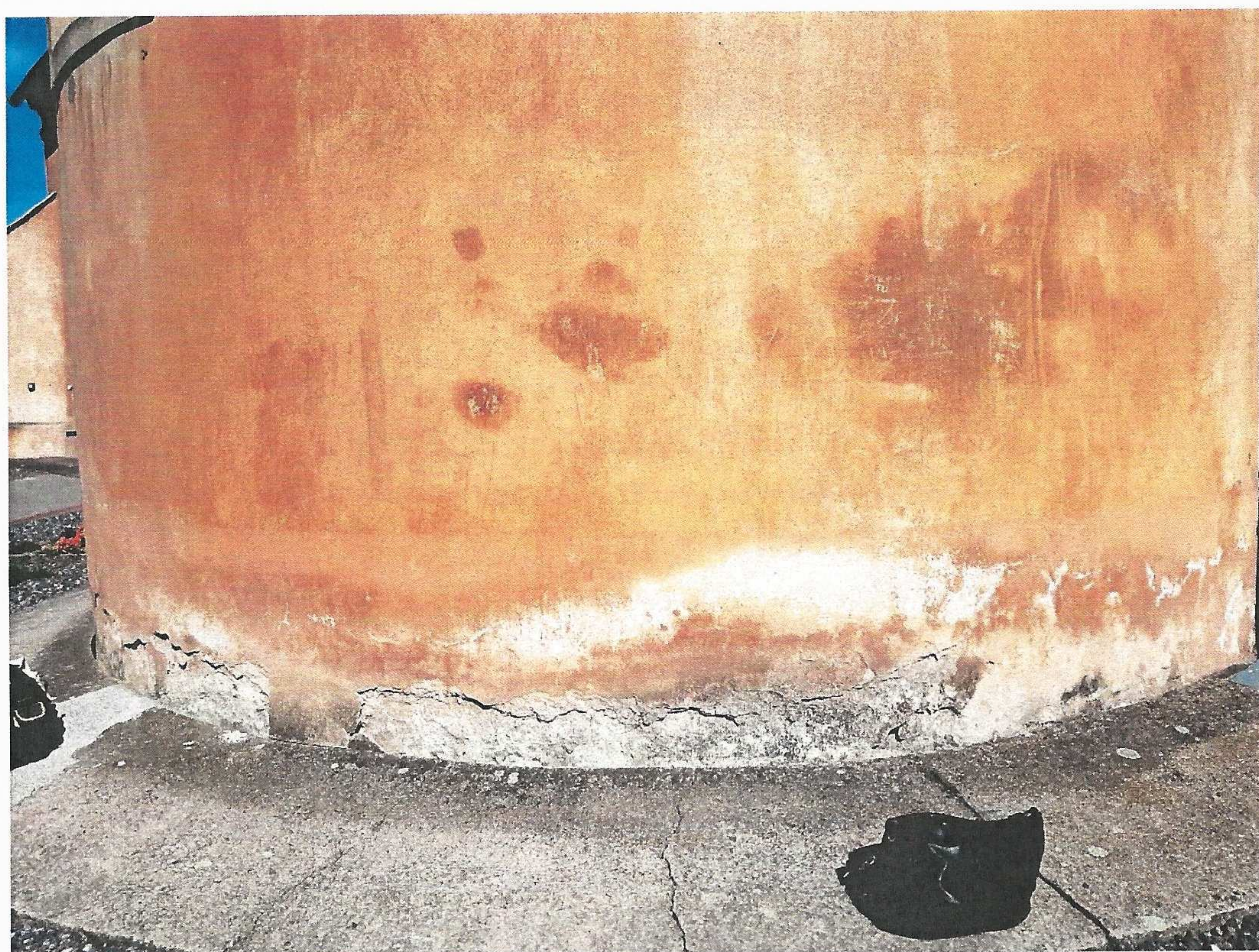
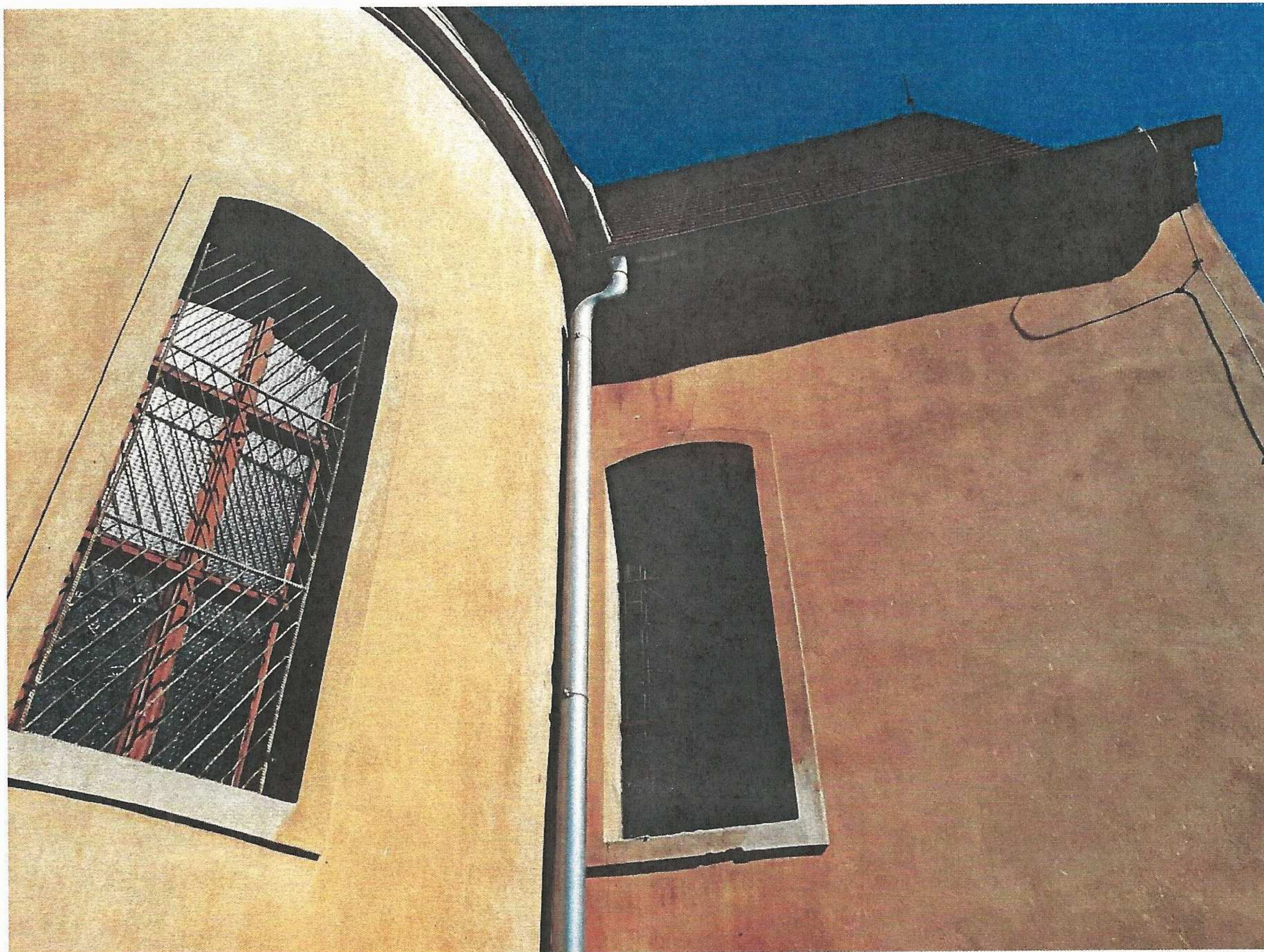
Fot. 21 i 22. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji wschodnich prezbiterium i zakrystii; widoczne znaczne wypłukanie malatury oraz odspojenia i przetynkowania w wysokim pasie cokołowym [skutki wcześniejszego znacznego zawilgocenia] .

Fot. 23. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragment elewacji południowej zakrystii; widoczne znaczne wypłukanie malatury oraz odspojenia i przetynkowania w wysokim pasie cokołowym [skutki wcześniejszego znacznego zawilgocenia] .

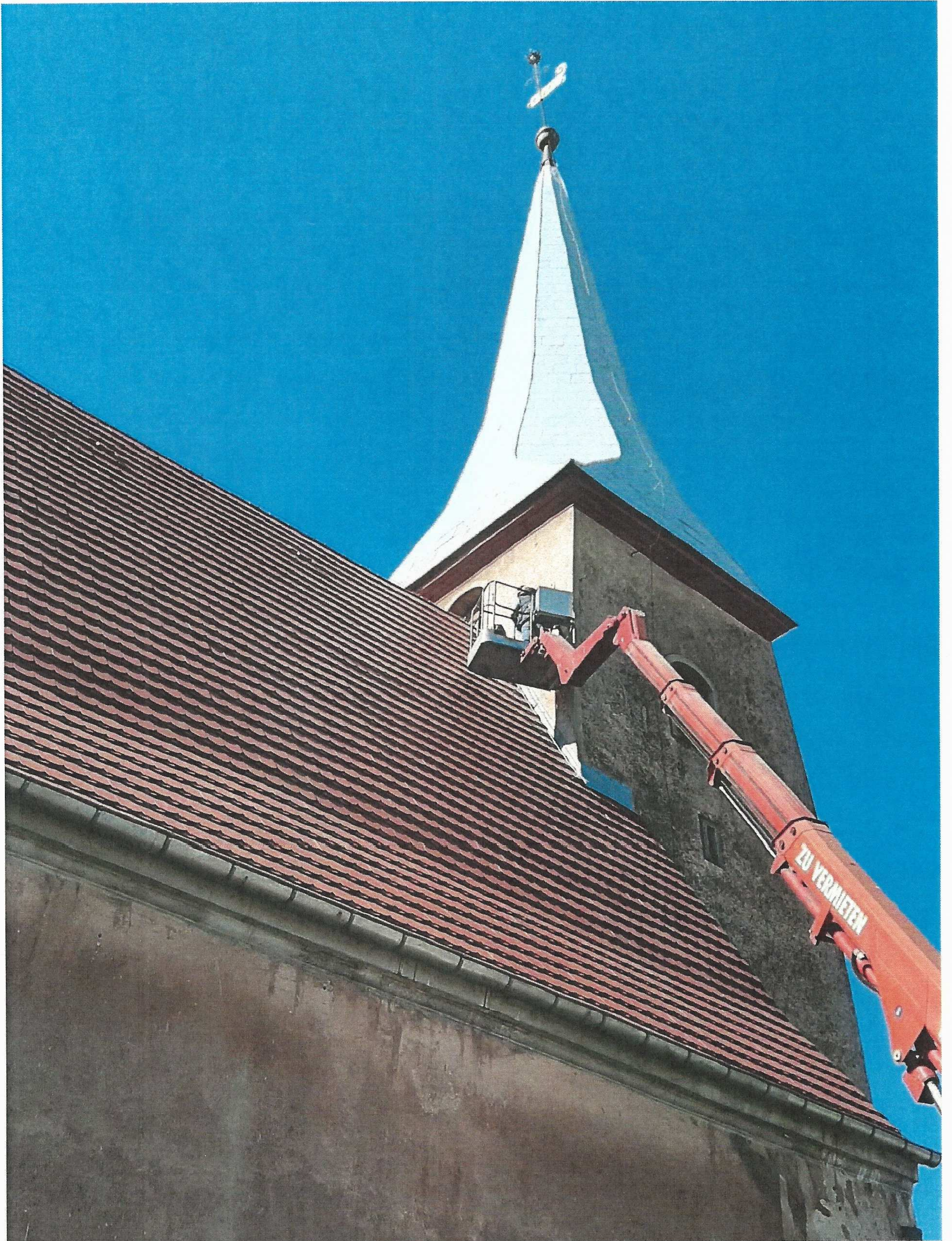
Fot. 24 i 25 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragment pasa cokołowego elewacji wschodnich prezbiterium i zakrystii; widoczne znaczne wypłukanie malatury oraz odspojenia i spękania tynku wraz z tynkami naprawczymi o zróżnicowanym składzie.

Fot. 26 i 27 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji kaplicy w ciągu elewacji południowej . widoczne wypłukanie malatury oraz odspojenia tynków pasie cokołowym [skutki wcześniejszego znacznego zawilgocenia] .

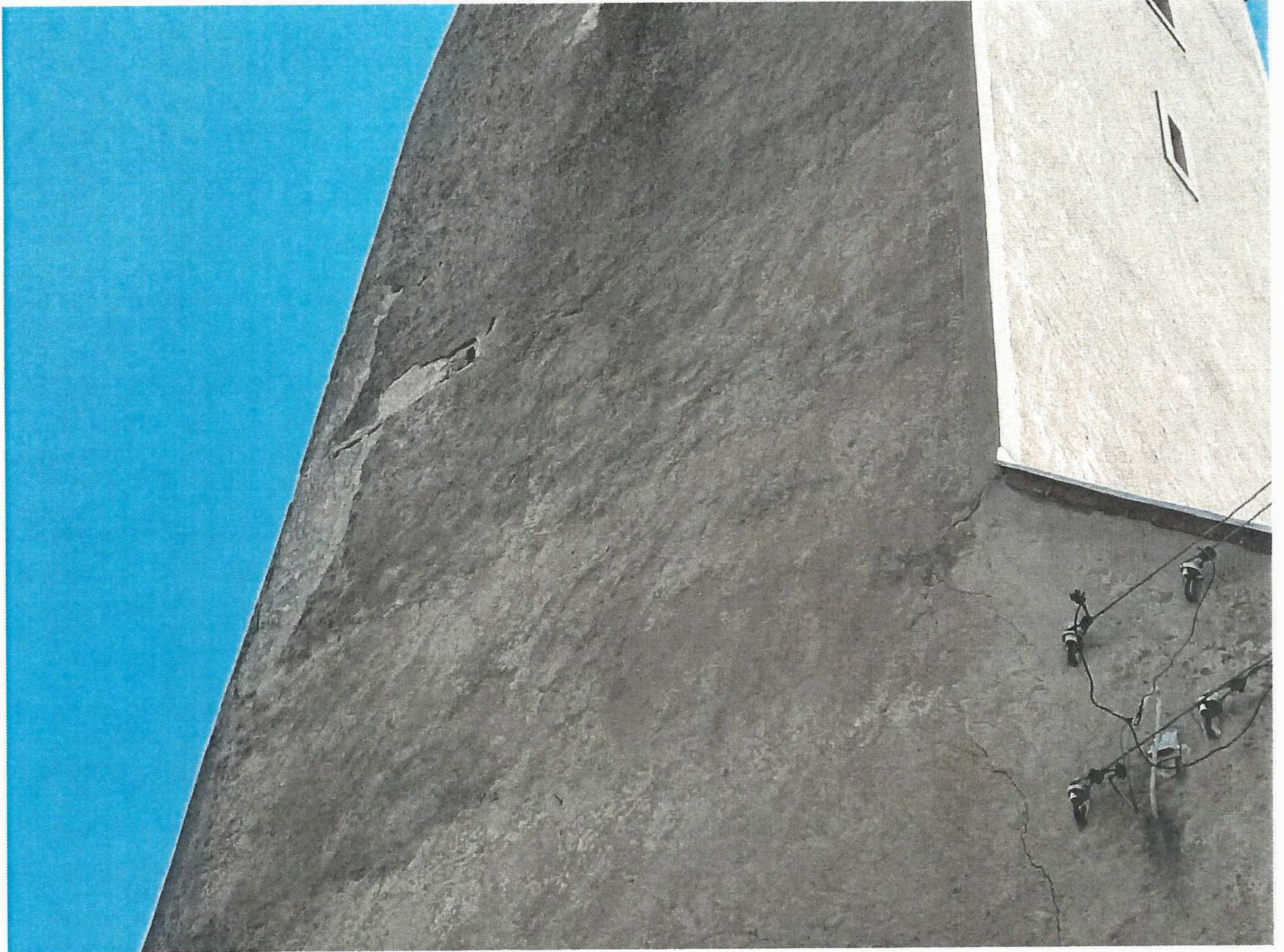
Fot. 28 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji ciągu elewacji południowej ; widoczna gładka powierzchnia tynku wapiennego ze znacznie lepiej zachowana malaturą ; struktura tynku i jego grubość tak jak na pozostałych elewacjach korpusu.

Fot.29.. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji północnej nawy na styku z wieżą - w trakcie wykonywania odkrywek.

Fot.30 i 31 .. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; odkrywki przy otworach okiennych wieży [strona wschodnia i północna] widoczna znaczna grubość tynku wapiennego oraz silne zabrudzenie powierzchniowe [spetryfikowane] ; ślady porażenia biologicznego.

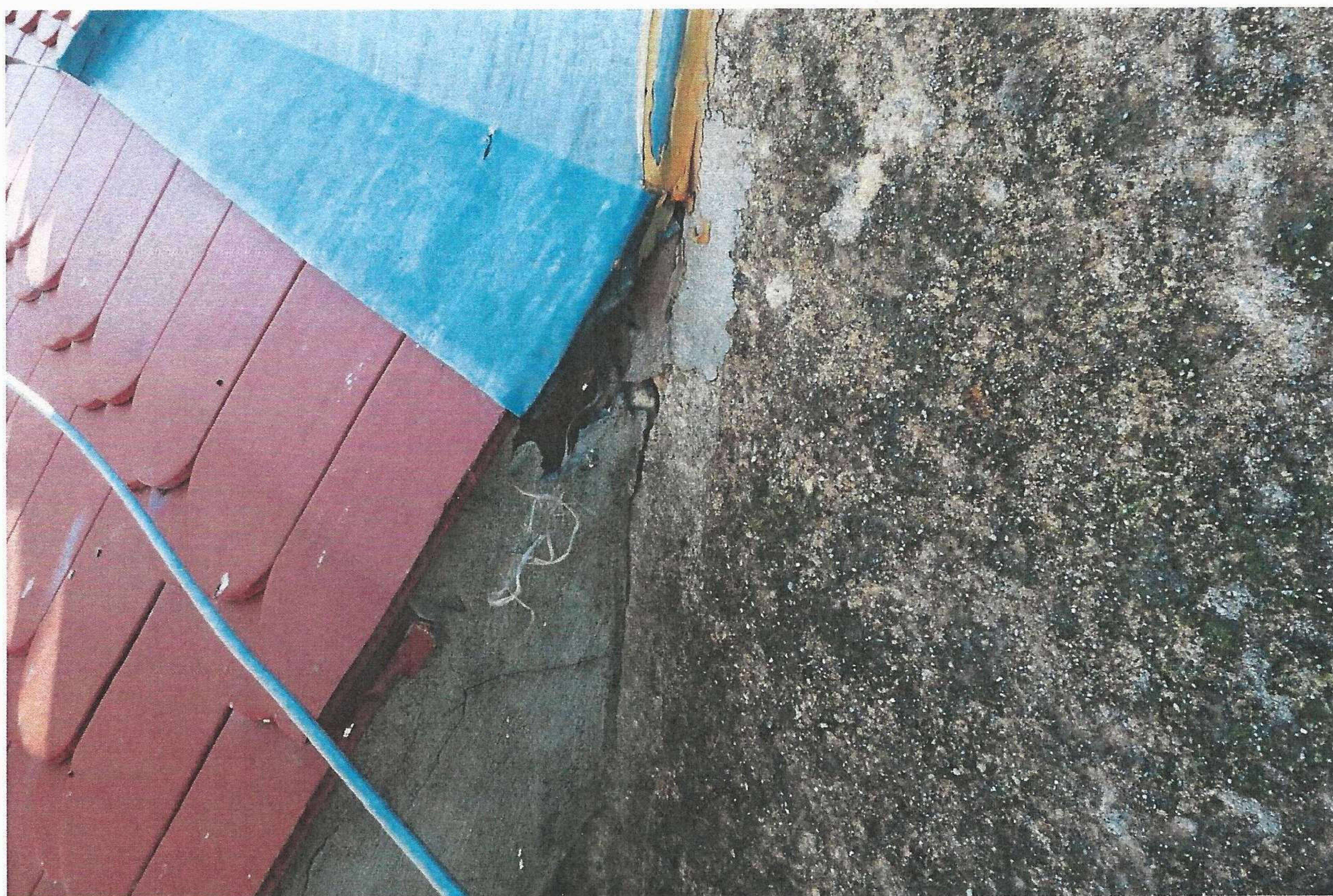

Fot. 32 i 33 .. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodnich wieży .Widoczne spękania i odspojenia tynków , znaczne zabrudzenia mechaniczne oraz lokalne porażenie biologiczne [zawilgocenie]

Fot. 34 i 35 . Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji zachodniej wieży. Widoczny fakturalny sposób nakładania tynku. W odkrywce układ oraz grubość tynku taki jak na pozostałych elewacjach kościoła. Dolne partie silnie zbrudzone ze śladami porażenia biologicznego.

Ewa Kuśnierz-Zawadzka
mgr. Ewa Kuśnierz-Zawadzka
Konservator dzieł sztuki
Dyplom 1291/86
tel. kom. 0517 623 345

Fot.36 i 37 .. Kościół p.w. Świętej Jadwigi Śląskiej w Gilowie ; fragmenty elewacji wschodniej wieży na styku z nawą; widoczne znaczne zanieczyszczenia mechaniczne powierzchni fakturalnego tynku [spetryfikowane] , znaczne obszary porażenia biologicznego .